

УДК 327.5(05)

Григорій ПЕРЕПЕЛИЦЯ, д-р політ. наук, проф.
ORCID ID: 0000-0003-4000-1334
e-mail: pgrigoriy@ukr.net

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

УКРАЇНСЬКА "ФОРМУЛА МИРУ" ЯК УМОВА ЗАВЕРШЕННЯ ВІЙНИ І ПОВБУДОВИ ПОВОЄННОГО МИРУ

Вступ. "Формула миру", висунута Володимиром Зеленським на саміті G-20, стала відповіддю на виклики, зумовлені російсько-українською війною та руйнацією сучасного світового порядку, спричинені нею. Безумовно, формула отримала великий резонанс як серед дипломатичних кіл, так і всього міжнародного середовища, оскільки стара система регіональної та глобальної безпеки була зруйнована і глобальний світ зіткнувся з проблемою пошуку контурів нової архітектури міжнародної безпеки.

Методи. Було використано такі методи: аналітичний, історичний, ретроспективний, компаративний.

Результати. Доведено, що "Формула миру" була спробою вирішити одночасно цілий комплекс різномасштабних і різноспрямованих стратегічних завдань: невідкладних і перспективних, регіональних і глобальних. Причому пріоритетність цих завдань залежала як від перебігу російсько-української війни, так і викликів та загроз, що виникли на глобальному рівні міжнародної безпеки.

Висновки. Процес наповнення сеансів і контенту "Формули миру" змінювався із плином часу. Початковий етап формування цього документа був обумовлений загрозою капітуляції України з початком повномасштабної воєнної агресії росії (тут і далі збережено орфографію автора) у форматі "бліцкриг", проте згодом стало зрозуміло, що вплив російсько-української війни має глобальний вимір. За своїм змістом формула містить 10 пунктів, що розміщені в порядку важливості для глобальної безпеки та створення умов завершення війни і встановлення справедливого миру. Справедливий мир може бути досягнутий тільки як наслідок ведення справедливої війни. Росія ж веде проти України несправедливу війну, тому вона не заслуговує на справедливий мир по завершенню російсько-української війни. І це буде справедливо щодо росії, але водночас справедливий мир для України породжує дві проблеми для майбутнього: по-перше, ускладнить процес завершення російсько-української війни, а по-друге, може призвести до відновлення ескалації війни, оскільки такий мир росія вважатиме для себе несправедливим.

Останню крапку в російсько-українській війні має поставити її фіксація у вигляді мирного договору. Єдиним варіантом підписання такого колективного договору є повна перемога України в цій війні і капітуляція росії. Очевидно, що в такому випадку, окрім підписантів, мають бути гарантії цього договору, які повинні взяти на себе відповідні зобов'язання з дотримання такого договору. Проте, оскільки "Формула миру" В. Зеленського передбачає відновлення світового порядку та міжнародної стабільності, щоб запобігти початку Третьої світової війни, то це має бути міжнародний багатосторонній договір між двома коаліціями, які активно формуються, – західною та антизахідною.

Ключові слова: "Формула миру", гарантії безпеки, регіональна безпека, війна, мир, капітуляція, перемога.

Вступ

Першу потребу в появі цього документа можна означити так: "Формула миру як альтернатива капітуляції". Звісно, що капітуляцію неможливо було допустити в той час, як країна до оборони не була готовою. Тож Офіс Президента України ініціював переговори з російською стороною про підписання мирної угоди і завершення російсько-української війни.

Мета статті – дослідити значення цього документа в комплексі різномасштабних і різноспрямованих стратегічних завдань у досягненні миру та завершенні російсько-української війни, а також його впливу на формування майбутньої системи національної та регіональної системи безпеки і нового світового порядку.

Методи

У ході дослідження автор спирався на принцип науковості. У роботі були використані такі методи: аналітичний – під час виявлення умов і причини, що обумовили виникнення "Формули миру"; ретроспективний – у процесі аналізу попереднього досвіду переговорів з росією; історичний – під час дослідження трансформації підходів зовнішніх акторів щодо завершення російсько-української війни та наповнення контенту цього документа; компаративний – у процесі порівняння позицій провідних міжнародних організацій та іноземних держав щодо підписання мирного договору.

Результати

Перший раунд переговорів із російською стороною щодо припинення війни відбувся 28 лютого 2022 р. на українсько-білоруському кордоні без попередніх умов. Сторони вислухали позиції один одного, визначили

пріоритетні теми, за якими можливо досягти предметних рішень, і вирушили у свої столиці для консультацій. Вдруге зустріч відбулася вже 3 березня в Біловезькій пущі. Головних питань на порядку переговорів, було, по суті, два: припинити обстріли цивільної інфраструктури і повернутися до правил і звичаїв ведення війни (Блінкен, 2022). Проте нічого з обіцяного Москва не збиралася виконувати. З огляду на неможливість задіяти принцип колективної оборони НАТО чи, тим паче, гарантії Будапештського меморандуму, в Офісі Президента України вирішили розробити та реалізувати модель мирної угоди з росією, яку би підкріплювали значно сильніші гарантії безпеки України – сильніші навіть за членство в НАТО. Гарантами мали стати найпотужніші армії світу: США, Великої Британії, Туреччини, Франції, Німеччини, Канади, Ізраїлю, Польщі тощо. Ці ж гарантії мали допомогти Україні вступити до Європейського Союзу (Подолька в інтерв'ю..., 2022).

"Формула миру" як альтернатива капітуляції. Звісно, що без відповідних зобов'язань росії така модель не могла гарантувати ні безпеку України, ні завершення самої війни. Тож для розв'язання цих ключових питань українська делегація запропонувала росії мирний договір, який складався з 15 пунктів, згідно з якими рф мала погодитися на припинення вогню та виведення військ з окупованих територій України за межі, на яких вони перебували до моменту вторгнення 24 лютого 2022 р. Ішлося про "південні райони вздовж Азовського і Чорного морів, а також території на сході й півночі від Києва". Окрім цих вимог, українська сторона внесла для кремля такі компромісні пункти: Україна відмовляється від планів

© Перепелиця Григорій, 2023

вступу до НАТО й оголошує про свій нейтральний статус; зобов'язується не розміщувати іноземні військові бази й озброєння в обмін на захист союзників, якими можуть бути США, Велика Британія та ін.; Україна має погодитись на обмеження власних озброєнь.

Окремим пунктом російській стороні запропонували, що протягом 15 років, доки тривають двосторонні переговори щодо статусу Криму та Севастополя, Україна та росія не використовуватимуть військові чи збройні сили для розв'язання питання Криму (Подольяк розказав..., 2022). У відповідь путін заявив, що така пропозиція стає на заваді врегулюванню повномасштабної війни. Тому, "військова операція триватиме до її повного завершення та виконання тих завдань, які були поставлені на її початку". Крім цього, президент росії повторив пропагандистську тезу про те, що рф нібито веде на території України повномасштабну війну проти США (Київ відійшов..., 2022).

Позиція західних партнерів і провідних геополітичних гравців щодо підписання мирної угоди між Україною та росією також була неоднозначною, оскільки в поглядах на процес встановлення миру і припинення війни вони керувалися насамперед власними інтересами. Ці неуніфіковані позиції міжнародних акторів, інтереси яких зачіпала російсько-українська війна, та втягування їх у процес припинення цієї війни, спричинили необхідність сформулювати комплекс безпекових проблем, що виходили далеко за межі досягнення миру на двосторонній основі між Україною і росією.

Стало зрозуміло, що вплив російсько-української війни має глобальний вимір, що полягає в руйнуванні чинного світового порядку, що згенерувало глобальні загрози для людства, як-от: застосування ядерної зброї, продовольчі й екологічні загрози, загрози ядерній безпеці тощо. Усвідомлення таких спільних загроз мало би об'єднати провідні країни світу з метою не тільки встановити мир на рівні двосторонніх українсько-російських відносин, допомігти Україні відновити її державний суверенітет і територіальну цілісність, а й повернути мир у міжнародне середовище. Так виникла ідея поєднати всі ці питання у "Формулі миру" В. Зеленського, яку той представив 15 листопада 2022 р. на саміті G20 на острові Балі в Індонезії.

Вагомим аргументом для такого рішення стало звільнення Силами оборони України міста Херсон та правобережної частини Херсонської обл. Із преамбули виступу Президента В. Зеленського можна висувати, що першочерговою метою "Формули миру" є вберегти тисячі життів і світ від дестабілізації. На саміті в Індонезії ми побачили ще одне прочитання цього документа: "Формула миру" як умова для переговорів із росією щодо завершення війни", реалізація якої дасть можливість уникнути великих жертв і повернути мир і стабільність у міжнародні відносини.

"Формула миру" В. Зеленського як відповідь на врегулювання проблем глобальної безпеки. За своїм змістом формула містить 10 пунктів, що розміщені в порядку важливості для глобальної безпеки та створення умов завершення війни і встановлення справедливого миру. Фактично п'ять перших пунктів документа акцентують увагу на викликах глобальної безпеки, спричинених широкомасштабною агресією росії проти України. Першу позицію займає проблема радіаційної безпеки, викликана застосуванням ядерного тероризму, як засобу ведення війни росією. Сюди входить стратегія ядерного залякування росією Заходу та України, до яких та має намір вдатися, якщо НАТО наслідиться задіяти ст. 5 Вашингтонського договору для оборони

країн – членів НАТО, що розміщуються на його східному фланзі, або надання воєнних озброєнь Україні в обсягах, необхідних для її оборони. Другий аспект ядерного тероризму росії пов'язаний із захопленням російськими військами Чорнобильської та Запорізької АЕС і перетворення їх у радіаційну бомбу шляхом їхнього підризу, або руйнування ядерних реакторів в інший доступний для них спосіб.

Другий виклик глобальної безпеки – це продовольча проблема, спричинена морською блокадою Чорноморським флотом рф транспортних комунікацій і морських портів України в Чорному морі. Право на їжу – це фундаментальне право людини, від дефіциту їжі страждають мільйони людей у світі. Для усунення цієї проблеми необхідно звільнити українські порти від морської блокади рф.

Третій виклик міститься в енергетичній сфері, коли росія своїми ракетними ударами по енергетичній інфраструктурі України намагалась заморозити українське суспільство холодом і тим самим зламати його волю до перемоги. У такий спосіб за 2022 рік росія зруйнувала понад 40 % усієї енергосистеми України, але ця система вижила і була відновлена українськими енергетиками за допомогою наших західних партнерів. Супутня мета такого енергетичного терору – не дати експортувати українську енергетику сусіднім країнам. Вихід із цієї ситуації вбачаємо у збільшенні постачання систем ППО і ПРО для України, а також у примусовому обмеженні експортних цін на російській енергоносії.

Четвертий крок реалізації "Формули миру" спрямований на захист гуманітарного права та відновлення його дії, що полягає у звільненні всіх полонених і повернення депортованих, які піддаються в росії жорстоким тортурам і знущанням.

П'ятий крок, спрямований на відновлення сили міжнародного права, на яке так сподівалась українська влада в захисті свого державного суверенітету, територіальної цілісності та відновлення зруйнованого російською війною світового порядку. За такий міжнародний злочин росія має відповідати і виконати статут ООН відповідно до резолюції Генеральної асамблеї ООН й іншого масиву договірно-правових документів щодо відновлення територіальної цілісності України.

До цієї частини "Формули миру" варто також віднести негайний захист природи, що має глобальне значення, оскільки входить до найактуальніших проблем міжнародної безпеки. На українській території росія влаштує екоцид як засіб ведення війни проти України. Начиним прикладом цьому став підрив дамби гідроелектростанції Каховського водосховища на Дніпрі російськими військами. Упроваджуючи цей екоцид, росія знищує рослинний і тваринний світ. Сотні тисяч гектарів закидано мінами і снарядами, мільйони гектарів лісу спалено обстрілами, десятки вугільних шахт затоплено, а тисячі гектарів ґрунту забруднено шкідливими речовинами. З огляду на це, представляючи Формулу миру на саміті G-20, В. Зеленський зазначив: "Маємо знайти і спільні відповіді на всі екологічні загрози, створені війною. Без цього не буде повернення до нормального, стабільного життя, і відлуння війни ще довго зберігатиметься – у вибухах мін, які забиратимуть життя дітей і дорослих, у забрудненні води, ґрунтів та атмосфери" (Українська "формула миру"..., 2023).

Друга частина "Формули миру" сконцентрована на проблемі завершення російсько-української війни та подолання її руйнівних наслідків. Адже цілком зрозуміло, що визначення категорії "мир" трактується як відсу-

тність війни. Встановлення миру є наслідком завершення війни. У цьому випадку зазначена логіка дещо порушена, коли спочатку настає мир, а потім завершується війна. Це передбачає, що мир встановлюється у процесі ведення війни. Такої логіки, зокрема, дотримується Китай, у Мирному плані Сі Дзінь Піна. Щодо логіки "Формули миру" В. Зеленського, то вона передбачає, що мир можна встановити, "припинивши стріляти, і вивівши російські війська з території України". І цей акт може означати встановлення миру, наслідком якого стане завершення війни. Проте, хоча категорії війни і миру тісно пов'язані між собою, усе ж такі ці взаємозалежність не є абсолютною. Мир може настати, але війна не буде завершена, як певний юридичний акт. І навпаки, коли війна завершена, а мир так і не настане. Тому часто такі стани відносин позначають як холодний мир чи холодна війна. Іншим прикладом таких ситуацій є гібридний мир і гібридна війна, коли стирається межа між кінцем миру і початком війни.

Миру також можна досягти примусовими засобами у процесі ескалації війни шляхом проведення операцій "примусу до миру", які здійснюються третьою стороною у війні. Саме на такій основі будується позиція США та деяких західних партнерів щодо встановлення миру під час російсько-української війни. Вона полягає в тому, щоб змусити Росію припинити російсько-українську війну шляхом надання озброєнь Силам оборони України, щоб ті досягли переваги над російськими військами на полі бою і переконати В. Путіна сісти за стіл переговорів та підписати мирну угоду на американських умовах. Однак у цьому випадку у такий спосіб, найімовірніше, можна досягти перемир'я, а не стабільного миру.

Досягнення ж стабільного миру базується на консенсусі інтересів. Це означає, що кожна зі сторін вкладає таке уявлення про мир між Україною та росією, Заходом і росією, яке відповідає їх власним інтересам. США прагнуть досягнення такого миру з росією, Україною і РФ, який дасть змогу уникнути застосування ядерної зброї та втягнення НАТО у війну з росією. Тож для США буде цілком прийнятний мир, який буде досягнутий завдяки територіальним поступкам України. Проте неприйнятним для США є довготривала війна та форма завершення конфлікту, у якій не будуть враховані американські інтереси. "Територіальний контроль, хоча він надзвичайно важливий для України, не є найважливішим виміром майбутнього війни для Сполучених Штатів. Ми робимо висновок, що, окрім запобігання можливої ескалації війни між росією та НАТО чи використання росією ядерної зброї, уникнення тривалої війни також є вищим пріоритетом для Сполучених Штатів, ніж сприяння значно більшому територіальному контролю України" (Charap, & Priebe, 2023).

США розглядали встановлення миру між Україною та росією як глобальну альтернативу можливій війні з Китаєм. У цьому сенсі Вашингтон сприймав росію як свого партнера у справі стримування Китаю. Тому згідно із цими намірами **Україна має вижити, а росія не має програти цю війну**. Розуміючи незіставне співвідношення сил між росією й Україною, Вашингтон у своїй допомозі розраховував на організацію партизанської війни в Україні, а не на її рішучу перемогу. У такий спосіб США влаштували б росію в Україні другий Афганістан. Іншими словами, і послабити Кремль, зробивши його поступливішим і тим самим отримати реванш за програну війну в Афганістані. Принаймні такі міркування у Вашингтона могли бути в перший період російсько-української війни. Завдання США: послабити росію, на-

давши Україні певну кількість озброєнь, щоб вести переговори з позиції сили. Послаблення росії в балансі сили мало змусити її поступитися своїми інтересами та завершити війну з Україною на умовах США. Водночас мають бути враховані як інтереси України, так й інтереси росії, як-от зняття санкцій, залишити росії Крим, або навпаки – обміняти Крим на Донбас.

Подібну ж відповідь В. Зеленський отримав і від НАТО. Генсек НАТО Єнс Столтенберг найбільше був занепокоєний тим, щоби російська воєнна агресія "не вийшла за межі кордонів України" (НАТО несе відповідальність..., 2022). Очевидно, що таке побоювання Альянсу та намір за будь-яку ціну уникати конфлікту з Росією не в останню чергу зумовлюється також неготовністю НАТО до оборони свого східного флангу, який захищає Україна, відтягнувши на себе ліву частину російських збройних сил, які би могли застосуватися росією у війні проти НАТО.

Позиція ЄС. Міркування про пріоритет дипломатії у врегулюванні російсько-українського конфлікту і якомога швидшого завершення російсько-української війни згодом з'явилися і у країн старої Європи: Німеччини, Франції та Італії, стурбованих збереженням обличчя В. Путіна. Вони також домовились не надавати Україні літаки. Мовляв, якщо Україні буде нічим воювати, то вона швидше погодиться на перемир'я, прийме вимоги В. Путіна й у такий спосіб буде можливо швидше завершити війну і знову повернутись до партнерських стосунків з росією. Очевидно Захід усе ще бачив можливість співіснування з нею. Із цієї метою прем'єр-міністр Італії, президент Франції Е. Макрон й О. Шольц на початку літа 2022 р. здійснили візит у Київ, щоб переконати В. Зеленського в необхідності досягнення компромісу з В. Путіним, який би створив передумови для швидкого завершення війни. Проте В. Зеленський їм відмовив.

Який мир між Україною і Росією вважається прийнятним для **Китаю**? Звісно, що глобальною метою Пекіна лишається підірив глобального домінування США і витіснення Сполучених Штатів з азійського і європейського регіонів, оскільки зовнішньополітична доктрина КНР передбачає перетворення американоцентричного світу на світ китаєцентричний. У цьому контексті антизахідна спрямованість стратегічних інтересів Росії і Китаю збігаються. Це дає підстави вважати росію союзницею Китаю у формуванні антизахідного блоку. Тож як Китай, так і росія розглядають встановлення миру чи перемир'я з Україною як засіб послаблення Заходу. Отже, Китай зацікавлений у перемозі росії над Україною. Тож мирний план Китаю щодо України спрямований, насамперед, проти американського домінування у світі.

Логіка Мирного плану Китаю, запропонованого Україні та росії, полягає в тому, щоб, з одного боку, залучитись підтримкою міжнародного співтовариства, шляхом унесення в текст цього плану деяких положень "Формули миру" В. Зеленського з відновлення глобальної безпеки та міжнародної стабільності, як-от: повага до суверенітету всіх країн, захист цивільних і військовополонених, забезпечення безпеки атомних станцій, сприяння повоєнному відновленню, експорту зерна, зниження стратегічних ризиків, пов'язаних із застосуванням ядерної зброї (Богданьок, 2023). Але, з іншого боку, у цьому плані чітко простежуються інтереси росії, спрямовані на досягненні її переваги в цій війні. Це такі пункти, як відмова від посилення або поширення військових блоків, під яким розуміється розширення НАТО, проти чого також виступає росія тощо.

Не менш важливим пунктом китайського Мирного плану є припинення бойових дій на території України без будь-яких умов. Проте жодного слова немає про виведення російських військ із території України, що може вважатись нічим іншим, як "замороженням" конфлікту, але не завершенням війни. Отже, ключові цілі Мирного плану Китаю полягають у тому, щоб, по-перше, перехопити ініціативу у США в миротворчому процесі, показавши, що саме Китай здійснює домінуючий вплив на стан глобальної безпеки; по-друге, запобігти українському контрнаступу і не допустити поразки росії; по-третє, залучити на свій бік Європу в миротворчому процесі та відірвати її від США.

Позиція третіх країн переважною мірою збігається з китайським Мирним планом, що значно ускладнило підтримку "Формули миру" В. Зеленського в міжнародному середовищі та її імплементацію. Під час Мюнхенської безпекової конференції 2023 р., наприклад, прем'єр-міністерка Намібії Саара Куугонгелва переконувала учасників у тому, що вона однаково любить росію та Україну і не може підтримувати одну з них, а найкращим виходом із кризи було б якби Захід просто перестав постачати зброю, а незаконні гроші пустих на розвиток як України, так й Африки (Сидоренко, 2023). Президент Африканської республіки Сьєрра-Леоне Джудіс Мааде Біо створив спеціальну групу – посередника, що відвідала Київ і Москву з миротворчою місією. До її складу увійшли представники Замбії, Сенегалу, Єгипту, Республіки Конго, Уганди та Південно-Африканської Республіки. Як заявив Б. Мааде Біо: "Ми намагаємося знову з надією, що зможемо схилити президента Путіна, або обидві сторони до справжнього припинення війни" (Війну в Україні..., 2023). Отже, проблему миру між росією й Україною вони бачать крізь призму власних інтересів, пов'язаних із розв'язанням економічних і продовольчих проблем, не розрізняючи при цьому, хто є агресором, а хто жертва російської агресії.

Прихильники такого егоїстичного підходу експлуатувати ідеї миру знайшлися і в Латинській Америці. Зокрема, президент Бразилії Луїс Інасіу Лола де Сільва вирішив посередкувати на проблемі миру в Україні, заявивши, що не хоче обирати бік російсько-української війни, а прагне залишитися на "боці миру" і хоче бути посередником у мирних переговорах між Україною та РФ (Президент Бразилії..., 2023).

Не випадково, що миротворча позиція країн Африки та Латинської Америки зорієнтована на озвучення положень Мирного плану Китаю, знайшла засудження з боку Заходу, а не тільки з боку України. Глава дипломатії ЄС Жозель Боррель заявив, що пропозиції Китаю щодо припинення російської війни в Україні не є мирним планом і ставлять на один щабель агресора та його жертву. Президент США Джо Байден відкинув запропоновані Китаєм пропозиції щодо завершення війни в Україні, припустивши, що його реалізація піде лише на користь росії.

Що стосується позиції росії, то в її МЗС озвучили шість умов для припинення військової агресії проти України і згоди на мирні переговори. Головна вимога серед них: Україна має припинити "бойові дії". До інших вимог належать: Україна має відмовитися від спротиву, від постачань західної зброї, від вступу до НАТО та Євросоюзу; визнати "нові територіальні реалії" (окупацію росією частини України російською територією. – Г. П.); надати російській мові статус державної та "дотримуватися своєї віросповідання" (В МЗС РФ озвучили..., 2023).

Зважаючи на все це, не випадково, що чи не найважливішим пунктом другої частини "Формули миру" В.

Зеленського є безумовне і повне виведення російських військ з території України, без чого неможливе припинення бойових дій, відновлення територіальної цілісності України і досягнення миру. Водночас постає питання: якого миру потрібно досягти? За визначенням мир має бути стабільним, довготривалим і справедливим. Без встановлення справедливого миру він не може бути ні довготривалим, ні стабільним.

У "Формулі миру" В. Зеленського справедливість виділено окремим пунктом. Проте в цьому пункті під справедливістю розуміється, насамперед, покарання за військові злочини проти України за допомогою міжнародних механізмів шляхом створення спеціального трибуналу та відшкодування всіх збитків, завданих війною. Водночас справедливий мир має значно ширшу конотацію. Очевидно, що визначення справедливого миру базується, передусім, на його моральній оцінці в категоріях добра, зла, справедливості, несправедливості, кривди. Власне, у такій оцінці справедливого миру втілено непорушність прав людини та її культурних цінностей. На цій підставі мир, що встановлений на основі демократичних принципів і спрямований на їхній захист, є справедливим. Принаймні, таке тлумачення є одним з постулатів неоліберальної теорії "демократичного миру". Оскільки мир є зворотною стороною війни, то вважається, що справедливий мир може бути досягнутий тільки внаслідок ведення справедливої війни. Згідно з таким підходом, війни вважають справедливими, коли їхньою метою є досягнення миру, а не його порушення. До таких типів належать визвольні війни або ті, які спрямовані на допомогу жертві агресії.

Сучасна російсько-українська війна для української нації також є **справедливою**, оскільки вона має оборонний характер, спрямована на захист України від російської окупації та поневолення, збереження української нації і досягнення миру. Українці воюють на своїй території, тому їм можна вважати загарбницькою. Натомість **росія веде проти України загарбницьку, агресивну, а тому несправедливу війну**. До критеріїв визначення справедливості війни з позиції міжнародного права належить також рівень дотримання стороною міжнародного права та рівень дотримання правил (звичаїв) ведення війни.

Відповідно до цих критеріїв справедливими вважають війни, метою яких є:

- захист державного суверенітету і територіальної цілісності країни;
- війни з метою самооборони від зовнішньої агресії;
- війни як крайній засіб захисту;
- війни, у яких страждання виправдовують цілі війни.

Що стосується критерію дотримання правил ведення війни, то справедливими вважають війни, у яких сторони дотримуються Женевських конвенцій про захист жертв війни та Гаазьких конвенцій про мирне розв'язання міжнародних суперечок, пропорційне застосування насилля щодо противника, про заборону й обмеження в застосуванні конкретних видів звичайних озброєнь і необхідності оголошувати про війну перед її початком.

З огляду на критерії справедливої війни, справедливий мир має бути побудований на міжнародному праві, повазі до прав людини, державного суверенітету і непорушної територіальної цілісності України, пропорційному застосуванню сили до противника, захисті жертв агресії та мирному розв'язанню міжнародних суперечок. Будь-яке порушення цих критеріїв зробить такий мир нетривалим і нестабільним. Саме на таких принципах

наголошував держсекретар США Ентоні Блінкен під час Мюнхенської безпекової конференції в лютому 2023 р., для досягнення справедливого і тривалого миру для України, за якого Київ не примушуватимуть поступатися на користь російської федерації. Серед цих принципів: територіальна цілісність, **репарації з боку рф та відповідальність за воєнні злочини**. "Припинення вогню, яке просто заморозить наявні лінії на місці – і дасть змогу Путіну закріпити контроль над територією, яку він захопив, відпочити, переозброїтися і знову атакувати – не є справедливим і тривалим миром... Це легітимізує захоплення території росією. Це винагородило б агресора і покарало б жертву", – зауважив Блінкен (Блінкен озвучив..., 2023).

Росія ж веде проти України несправедливу війну за всіма означеними критеріями. Тому вона не заслуговує на справедливий мир по завершенню російсько-української війни. І це буде справедливо щодо росії, але водночас справедливий мир для України породжує дві проблеми для майбутнього: по-перше, ускладнить процес завершення російсько-української війни, а по-друге, може призвести до відновлення ескалації війни, про що йдеться і в заключних пунктах "Формули миру" В. Зеленського.

Останню крапку в російсько-українській війні має поставити її фіксація у вигляді мирного договору. Розуміння цього механізму викладено в заключному 10-му пункті "Формули миру" В. Зеленського, де зазначено: "Коли всі антивоєнні кроки будуть реалізовані, коли безпека і справедливість почнуть відновлюватися, сторонами має бути підписаний документ про фіксацію закінчення війни" ("Формула миру" Зеленського..., 2022).

Водночас не визначено, у якому форматі цей документ має бути підписаний, і хто його буде підписувати? Якщо йдеться про його двосторонній характер, то, очевидно, документ має бути підписаний між сторонами протистояння – Україною та росією, а також ратифікований парламентами двох країн. Однак тут постає питання: чи підпише росія такий договір, яка, по-перше, не визнає факт війни з Україною; по-друге, не дотримується міжнародних договорів у тому випадку, коли вони не підкріплені силою; по-третє, не підписує або піддає сумніву їхній зміст, якщо вони складені не на її умовах. Приклад мирного договору з Японією, або Великого договору про дружбу, партнерство і співробітництво з Україною є яскравим тому свідченням. Очевидно, що в такому випадку, окрім підписантів, мають бути гаранті цього договору, які повинні взяти на себе відповідні зобов'язання з дотримання такого договору, як це було зроблено Україною і росією щодо угоди між Молдовою і Придністров'ям з урегулювання придністровського конфлікту.

Іншим рішенням проблеми фіксації закінчення російсько-української війни може бути підписання міжнародного колективного договору між росією, з одного боку, та Україною і провідними країнами Заходу, які надавали найбільшу допомогу Україні в цій війні (тобто антипутінською коаліцією), з іншого. Серед таких підписантів з боку Заходу можуть бути: США, Німеччина, Велика Британія, Франція та Польща. У цьому сенсі така угода має враховувати інтереси регіональної безпеки і буде означати не тільки фіксацію закінчення російсько-української війни, але й завершення ескалації конфронтації між Росією та Заходом у формі гібридної війни.

Можливість підписання такого договору залежить від результатів російсько-української війни і вірогідна за двох сценаріїв: збереження статус-кво, коли Захід змусить Україну врахувати вимоги росії і піти на тери-

торіальні поступки, посилаючись на патову ситуацію на фронті. Іншими словами, припинити бойові дії, через припинення постачання озброєнь Україні західними партнерами. Такі пропозиції вже звучали в різних миротворчих ініціативах з боку різних претендентів на миротворчість і посередництво. Проте такий мир не буде справедливим і тим паче довготривалим. Звісно, що Україна не погодиться на таку ціну. В інших варіантах не дасть згоди росія. Єдиним варіантом підписання такого колективного договору є повна перемога України в цій війні і капітуляція росії.

Проте, оскільки "Формула миру" В. Зеленського передбачає відновлення світового порядку і міжнародної стабільності, щоби упередити початок Третьої світової війни, то це має бути міжнародний багатосторонній договір між двома коаліціями, які активно формуються, а саме: західною та антизахідною, яку сформувала росія, Китай, Іран та деякі країни БРИКС. Такий договір має бути не тільки підписаний і ратифікований його учасниками, але й відповідним рішенням ООН. Підставою для цього є:

- по-перше, те, що в російсько-українській війні росія переслідує регіональні та глобальні інтереси, пов'язані зі зміною чинного світового порядку на умовах рф і Китаю;
- по-друге, у цій війні вже задіяні глобальні геополітичні гравці, що претендують на встановлення глобального домінування, або його збереження у вигляді однополярного світу. Тоді фіксація закінчення російсько-української війни буде частиною такого багатостороннього міжнародного договору із глобальної безпеки.

До того ж імплементація "Формули миру" сама по собі передбачає наявність такого багатостороннього договору, до якого можуть приєднатись різні країни. Як зазначив В. Зеленський: "Подібно до цього (зернової угоди – Г. П.) може спрацювати виконання кожного з озвучених пунктів, де сторонами можуть бути різні держави, які готові взяти на себе лідерство в тому чи іншому рішенні [...]. Я окреслив напрямки, за якими кожен із вас може обрати для себе, як стати співтворцем миру. Будь ласка, оберіть свій напрямок для лідерства – і разом ми точно реалізуємо формулу миру" (Формула миру:..., 2023).

Відкритість до приєднання стала однією з головних умов імплементації "Формули миру" та її підтримки міжнародним співтовариством. Саме на цьому напрямку МЗС України та президент В. Зеленський розгорнули активну дипломатичну роботу. Одними із перших підтвердили підтримку формули у своїй спільній декларації президенти Литви та Польщі. В авангарді підтримки "Формули миру" виступили країни "Великої сімки" – Німеччина, Франція, Велика Британія, Італія, Японія і Канада. На спільному саміті 3 лютого 2023 р. "Формулу миру" офіційно підтримав Євросоюз. Велика Британія зафіксувала свою позицію у спільній з Україною декларації, підписаній під час візиту Зеленського до Лондона (На кожній зустрічі..., 2022). Туреччина також підтримує мирний план Зеленського. Формулу миру підтримали й Індія, Словаччина та Фінляндія. Парламент Австрії 31 січня ухвалив постанову із закликом до уряду виступати за виведення російських військ з України та підтримувати всі ініціативи для досягнення справедливого миру.

Особливу міжнародну активність у просуванні "Формули миру" здійснює сам Володимир Зеленський, порушуючи це питання під час своїх закордонних візитів і на зустрічах з лідерами іноземних країн. Тільки за перші тижні липня 2023 р. він обговорив просування формули із Вселенським Патріархом Варфоломієм,

президентом Південно-Африканської Республіки, Болгарії, Туреччини та іншими лідерами, запросив членів Організації американських держав долучитись до імплементації "Формули миру". Особливе значення українська дипломатія придала підтримці "Формули миру" в межах ухвалення відповідної резолюції Генеральної асамблеї ООН, що відбулося 23 лютого 2023 р.

Позитив прийнятого ГА ООН документа полягає в тому, що він "підтверджує свою вимогу до РФ негайно, повністю і беззастережно вивести всі свої збройні сили з території України в межах міжнародно визнаних кордонів і закликає до припинення бойових дій" та вказує, що такі дії Росії є агресією". В інших пунктах резолюції її текст є доволі розмитим і повторює загальні положення Статуту ООН безвідносно до того, кому ці статті адресовані. Отже, як зазначають оглядачі, абсолютно некоректно говорити, що він втілює "10 кроків до миру" (Китайська гра..., 2023).

А втім, через деградацію цієї міжнародної організації не варто очікувати чогось більшого. Саме тому керівництвом України було ухвалено рішення зібрати більш глобальний саміт з підтримки "Формули миру", яким має стати Саміт миру. Підготовка до такого саміту активно триває. Як зазначив голова Офісу президента пан Ермак, зустрічі з представниками країн – учасниць майбутнього саміту відбуваються регулярно, під час кожної зустрічі, до яких додаються нові учасники – "п'ять-шість" країн (Київський безпековий договір, 2022). Та все ж таки наріжним камінем із перерахованих пунктів "Формули миру" залишається "недопущення ескалації", яке би в майбутньому унеможливило повторення нової широкомасштабної агресії з боку Росії. З огляду на це Україна потребує і вимагає надійних гарантій безпеки.

Дискусія і висновки

Процес наповнення сеансів і контенту "Формули миру" змінювався з плином часу. Початковий етап формування цього документа був обумовлений загрозою капітуляції України з початком повномасштабної воєнної агресії Росії у форматі "бліцкриг", коли виникла реальна загроза захоплення російськими військами Києва і повалення чинної влади на чолі з Володимиром Зеленським. Тож єдиною альтернативою могла бути певна угода про мир чи перемир'я, яка би мала надати час для мобілізації ресурсів і припинення штурму Києва та інших міст України російськими військами. Проте згодом стало зрозуміло, що вплив російсько-української війни має глобальний вимір, який полягає в руйнації існуючого світового порядку, що згенерувало глобальні загрози для людства. За своїм змістом "Формула миру" містить 10 пунктів, що розміщені в порядку важливості для глобальної безпеки та створення умов завершення війни і встановлення справедливого миру.

Справедливий мир може бути досягнутий тільки внаслідок ведення справедливої війни. Згідно з таким підходом, війни вважаються справедливими, коли їхньою метою є досягнення миру, а не його порушення. Росія ж веде проти України несправедливу війну за всіма зазначеними критеріями. Зважаючи на це, вона не заслуговує на справедливий мир по завершенню російсько-української війни. І це буде справедливим щодо Росії, але водночас справедливий мир для України породжує дві проблеми для майбутнього: по-перше, ускладнить процес завершення російсько-української війни, а по-друге, може призвести до відновлення ескалації війни, про що йдеться в заключних пунктах "Формули миру" В. Зеленського.

Останню крапку в російсько-українській війні має поставити її фіксація у вигляді мирного договору. Єдиним варіантом підписання такого колективного договору є повна перемога України в цій війні і капітуляція Росії. Очевидно, що в такому випадку, окрім підписантів, мають бути гаранті цього договору, які повинні взяти на себе відповідні зобов'язання з дотримання такого договору Проте, оскільки "Формула миру" В. Зеленського передбачає відновлення світового порядку і міжнародної стабільності, щоби запобігти початку Третьої світової війни, то це має бути міжнародний багатосторонній договір між двома коаліціями, які активно формуються, а саме: західною та антизахідною.

Список використаних джерел

- Блінкен: США не бачили ознак того, що росія серйозно веде переговори з Україною. (2022, 29 березня). Mind. <https://mind.ua/news/2023/8751-blinken-ssha-ne-bachili-oznaki-togo-shcho-rosiya-serjozno-vede-переговори-z-ukrayinoyu>
- Блінкен озвучив основні принципи тривалого миру в Україні. (2023, 2 червня). Hromadske. <https://hromadske.radio/news/2023/06/02/blinkenzvuchiv-osnovni-pryncipy-tryvaloho-myru-v-ukraini>
- Богданько, О. (2023, 24 лютого). Китай оприлюднив свій "мирний план" щодо війни Росії проти України. Суспільне. <https://susplne.media/395696-kitaj-opriлюдniv-svij-mimij-plan-sodo-vijni-v-ukraini-so-do-nogo-uvijslu>
- Війну в Україні спробує припинити африканська переговора мсія – президент Сьєрра-Леоне. (2023, 11 червня). Українформ. <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3721192-vijnu-v-ukraini-sprobue-pripiniti-afrikanska-peregovorna-misia-prezident-serraleone.html>
- В МЗС РФ озвучили 6 умов завершення війни. Головна – Україна має скласти зброю. (2023, 27 травня). Цензор.НЕТ. https://censor.net/ua/news/3421093/v_mzs_rf_ozvuchily_6_umov_zavershennya_viyiny_golovna_ukrayina_maye_sklasty_zbroyu
- Китайська гра у мир: що означають для України рішення в річницю великої війни. (2023, 24 лютого). Європейська правда. <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/02/24/7156905>
- Київський безпековий договір. Міжнародні гарантії безпеки для України: рекомендації. (2022, 13 вересня). Офіційне інтернет-представництво Президента України. https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/01/15/93/cf0b512b41823b01f15fa24a1325edf4_1663050954.pdf
- Київ відійшов від стамбульських домовленостей, – Путін про переговори з Україною (відео). (2022, 12 квітня). Фокус. <https://focus.ua/uk/politics/512122-kiev-otoshel-ot-stambulskih-dogovorennostey-putin-o-peregovorah-s-ukrainoy-video>
- На кожній зустрічі з підготовки до Саміту миру додаються по п'ять-шість країн – Ермак. (2023, 14 липня). Українформ. <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3735909-na-kozhnij-zustrichi-z-pidgotovki-do-samitu-miru-dodautsa-po-patsist-krain-ermak.html>
- НАТО несе відповідальність, щоб вторгнення РФ не вийшло за межі України – Столтенберг. (2022, 9 березня). Українформ. <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3424995-nato-nese-vidpovidalnistsob-vtorgnenna-rf-ne-vijslo-za-mezi-ukraini-stoltenberg.html>
- Подольак в інтерв'ю про мирні умови: "Нас цікавить тільки активний захист і союзники, які готові стояти поруч під час війни". (2022, 17 березня). ТСН. <https://tsn.ua/ato/podolyak-v-interv-yu-pro-mirni-umovinas-cikavit-tilki-aktivniy-zahist-i-soyuzniki-yaki-gotovi-stoyati-poruch-pid-chas-viyini-2011927.html>
- Подольак розказав, що українська делегація пропонує Кремлю по статусу Криму. (2022, 29 марта). Крым. Реалии. <https://ru.krymr.com/a/news-podolyak-kyiv-kreml-krym/31776085.html>
- Президент Бразилії хоче бути посередником у "мирних переговорах" між Україною та РФ. (2023, 10 травня). Hromadske. <https://hromadske.radio/news/2023/05/10/prezident-brazylii-khoche-buty-poserednykom-u-myrnykh-perehovorakh-mizh-ukrainoiu-ta-rf>
- Сидоренко, С. (2023). Мюнхен поза зоною комфорту: що змінюють для України "мирний план" Китаю та підтримка США. Європейська правда. <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/02/20/7156541>
- Українська "формула миру": про що йдеться. (2023, 23 лютого). DW. <https://www.dw.com/uk/ukrainska-formula-miru-pro-so-jdetsa/a-64799405>
- "Формула миру" Зеленського: 10 кроків до завершення війни РФ, представлені на саміті G20. (2022, 15 листопада). Європейська правда. <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/11/15/7150645>
- Формула миру: які країни підтримали план Зеленського. (2023, 15 лютого). Слово і діло. https://www.slovoidilo.ua/2023/02/15/infografika/politykaformula-myru-yaki-krayiny-pidtrymaly-plan-zelenskoho#google_vignette
- Charap, S., & Priebe, M. (2023, February 6). *Avoiding a Long War. U.S. Policy and the Trajectory of the Russia – Ukraine Conflict*. REND. <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PEA2510-1.html>

References

- Blinken: The US saw no signs that Russia was seriously negotiating with Ukraine.* (2022, March 29). Mind [in Ukrainian]. <https://mind.ua/news/20238751-blinken-ssha-ne-bachili-oznak-togo-shcho-rosiya-serjozno-vede-per-egovori-z-ukrayinoyu>
- Blinken voiced the main principles of lasting peace in Ukraine.* (2023, June 2). Hromadske [in Ukrainian]. <https://hromadske.radio/news/2023/06/02/blinken-ozvuchyv-osnovni-pryntsypy-tryvaloho-myru-v-ukraini>
- Bohdanyok, O. (2023, February 24). *China has released its "peace plan" regarding Russia's war against Ukraine.* Public [in Ukrainian]. <https://susplne.media/395696-kitaj-opriludniv-svij-mirnij-plan-sodo-vijni-v-ukraini-so-do-nogo-uvijislo>
- The African negotiating mission – the president of Sierra Leone – will try to stop the war in Ukraine.* (2023, June 11). Ukrinform [in Ukrainian]. <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3721192-vijnu-v-ukraini-sprobue-pripiniti-afriksianka-peregovorna-misia-prezident-serraleone.html>
- The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation announced 6 conditions for the end of the war. Home – Ukraine must lay down its arms.* (2023, May 27). Censor. [in Ukrainian]. https://censor.net/ua/news/3421093/v_mzs_rf_ozvuchily_6_umov_zavershennya_viyiny_golovna_ukra_yina_maye_sklasty_zbrojy
- Charap, S., & Priebe, M. (2023, February 6). *Avoiding a Long War. U.S. Policy and the Trajectory of the Russia – Ukraine Conflict.* REND. <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PEA2510-1.html>
- China's peace game: what the decisions on the anniversary of the great war mean for Ukraine.* European truth. (2023, February 24). [in Ukrainian]. <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/02/24/7156905>
- Kyiv Security Treaty. International security guarantees for Ukraine: recommendations.* (2022, September 13). Official online representation of the President of Ukraine [in Ukrainian]. https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/01/15/93/cf0b512b41823b01f15fa24a1325edf4_1663050954.pdf
- Kyiv departed from the Istanbul agreements, – Putin on negotiations with Ukraine (video).* (2022, April 12). Focus [in Ukrainian]. <https://focus.ua/uk/politics/512122-kiev-otoshel-ot-stambulskih-dogovorennostey-putin-o-per-egovorah-s-ukrainoy-video>
- Five or six countries are added to each meeting for the preparation of the Peace Summit – Yermak.* Ukrinform. (2023, July 14) [in Ukrainian]. <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3735909-na-kozni-zustrici-z-pidgotovki-do-samitu-miru-dodatsya-po-patsist-krain-ermak.html>
- NATO is responsible for the invasion of the Russian Federation not to go beyond the borders of Ukraine – Stoltenberg.* Ukrinform. (March 9, 2022) [in Ukrainian]. <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3424995-nato-nese-vidpovidalnist-sob-vtorgnenna-rf-ne-vijslo-za-mezhi-ukraini-stoltenberg.html>
- Podoliak in an interview about peace conditions: "We are only interested in active defense and allies who are ready to stand by during war".* (2022, March 17). TSN [in Ukrainian]. <https://tsn.ua/ato/podolyak-v-interv-yu-pro-mirni-umovi-nas-cikavit-tilki-aktivniy-zahist-i-soyuzniki-yaki-gotovi-stoyati-poruch-pid-chas- viyni-2011927.html>
- Podolyak said that the Ukrainian delegation is proposing the status of Crimea to the Kremlin.* (2022, March 29). Krym. Realiy [in Russian]. <https://ru.krymr.com/a/news-podolyak-kyiv-krem-krym/31776085.html>
- The president of Brazil wants to be a mediator in "peace talks" between Ukraine and the Russian Federation.* Hromadske. (2023, May 10) [in Ukrainian]. <https://hromadske.radio/news/2023/05/10/prezident-brazylji-khoche-buty-poserednykom-u-myrnykh-perehovorakh-mizh-ukrainoiu-ta-rf>
- Sydorenko, S. (2023, February 20). *Munich is out of the comfort zone: what China's "peace plan" and US support are changing for Ukraine.* European truth [in Ukrainian]. <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/02/20/7156541>
- Ukrainian "peace formula": what it is about.* (2023, February 23). DW [in Ukrainian]. <https://www.dw.com/uk/ukrainska-formula-miru-pro-so-jdetsa/a-64799405>
- Zelensky's "Peace Formula": 10 steps to end the Russian war, presented at the G20 summit.* (2022, November 15). European truth. [in Ukrainian]. <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/11/15/7150645>
- Peace formula: which countries supported Zelensky's plan. Word and deed.* (2023, February 15) [in Ukrainian]. https://www.slovovidlo.ua/2023/02/15/infografika/polityka/formula-myrny-yaki-krayiny-pidtrymaly-plan-zelenskoho#google_vignette

Отримано редакцією журналу / Received: 02.12.23
Прорецензовано / Revised: 20.12.23
Схвалено до друку / Accepted: 23.01.24

Hryhoriy PEREPELITSA, DSc (Polit.), Prof.
ORCID ID: 0000-0003-4000-1334
e-mail: pgrigoriy@ukr.net
Taras Shevchenko Kyiv National University, Kyiv, Ukraine

THE "PEACE FORMULA" AS A CONDITION FOR THE TERMINATION OF WAR AND THE BUILDING OF POST-WAR PEACE

Background. *The peace formula put forward by Volodymyr Zelensky at the G-20 Summit was a response to the challenges caused by the Russian-Ukrainian war and the destruction of the existing world order caused by it. Undoubtedly, it received great resonance both among diplomatic circles and the entire international environment, since the old system of regional and global security was destroyed and the global world faced the problem of finding the contours of a new architecture of international security.*

Methods. *The following methods were used: analytical, historical, retrospective, comparative.*

Results. *It has been proven that the Peace Formula represented an attempt to simultaneously solve a whole set of multi-scale and multi-directional strategic tasks: urgent and prospective, regional and global. Moreover, the priority of these tasks depended both on the course of the Russian-Ukrainian war and the challenges and threats that arose at the global level of international security.*

Conclusions. *The process of filling the sessions and content of Formulas of Peace has changed over time. The initial stage of the formation of this document was due to the threat of Ukraine's capitulation with the beginning of a full-scale military aggression of Russia in the "Blitzkrieg" format, however, later it became clear that the impact of the Russian-Ukrainian war has a global dimension. According to its content, the Formula includes 10 points, which are placed in order of importance for global security and creating conditions for ending war and establishing a just peace. A just peace can be achieved only as a result of waging a just war. Russia is waging an unjust war against Ukraine, therefore it does not deserve a just peace at the end of the Russian-Ukrainian war. And this will be fair to Russia, but at the same time, a just peace for Ukraine creates the following two problems for the future: firstly, it will complicate the process of ending the Russian-Ukrainian war, and secondly, it may lead to a renewed escalation of the war, since such the peace of Russia will not be fair to itself.*

The final point in the Russian-Ukrainian war should be its fixation in the form of a peace treaty. The only option for signing such a collective agreement is the complete victory of Ukraine in this war and the capitulation of Russia. It is obvious that in such a case, in addition to the signatories, there must be guarantors of this agreement, who must undertake the relevant obligations to comply with such an agreement. However, since V. Zelensky's "Peace Formula" provides for the restoration of world order and international stability, in order to prevent the beginning of the Third World War war, it should be an international multilateral agreement between two coalitions that are actively being formed, namely: the Western and the anti-Western coalition.

Keywords: *Peace formula, security guarantees, regional security, war, peace, surrender, victory.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.